

Dünyanın En Güzel Yılanlarından Biri

KAFKASYA ENGEREĞİ

Barbaros ÇETİN*

Ülkemiz, doğal güzellikleri ve kaynakları bakımından dünyanın en zengin ülkeleri arasında yer almaktadır. Bununla birlikte, bu değerlere sahip çıkma, gerektiği biçimde değerlendirme ve gelecek nesillere miras olarak bırakma konularında ise, aynı sıralamada yer aldığını pek söyleyemeyiz. Bunun temelinde birçok değişik sorunlar yatmakta birlikte, en önemlilerinden bir tanesi de, **ekolojik gelişme** içerisinde biyolojik zenginliklerimizin **ekonomik ve sosyal** kalkınmadaki gerçek rolünü iyi kavrayamamış olmamızdır. Tüm ekonomik faaliyetler, temelde doğal kaynaklara dayandığına göre, uzun vadeli kalkınma, ancak bu doğal kaynakların akılcı biçimde korunması yoluyla gerçekleştirilebilir. Biyolojik zenginliklerin ekonomik değeri, tarım, tıp-eczacılık ve sanayi olmak üzere üç alanda özetlenebilir. İşte bu çerçevede yaklaşık 100 yıldan beri flora ve faunaya ait değerlerimiz, özellikle yabancılar tarafından yurt dışına taşınmış ve halen de götürülmektedir. Oysa bu zenginlikler bizim öz varlığımızdır ve öncelikle değerlendirme ve koruma hakkı da bize aittir.

nin yok olmasına, bir kısmının da bu yok olma sınırına yaklaşmasına neden olmuştur. Aralık 1990'da Antalya'da yapılan Birleşmiş Milletler, Avrupa Ekonomik Konseyi Flora-Fauna Toplantısı'nda, Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği'nin (IUCN) listesine birçok bitki ve hayvan türleri, çeşitli kategorilerde ülkemiz tarafından teklif edilerek, birçoğu bu listeye dahil edilmiştir (**Caretta caretta**-Akdeniz Kaplumbağası, **Lynx caracal**-Karakulak, **Rana holtzi**-Kurbağa, **Vipera kaznakovi**-Kafkasya engereği, **V. vagneri** ve **V. bulgardaghica**-Engerek türleri ve 1987 çeşitli endemik bitki türü). Yurdumuzda zoologların yaptıkları araştırmalara göre ise, 13 memeli türü, 15 balık türü, yaklaşık 60 omurgasız hayvan ve 8 sürüngen türünün nesli yok olma sınırına gelmiştir.

Kafkasya engereğine gelince, İsveç Devlet Doğa Bilimleri Müzesi tarafından 84 yıldır yayınlanan "Fauna och Flora" adlı bilimsel dergide (1-1988), bu yılan türünün yurdumuzdan son 10 yıldır sürekli toplanıp götürüldüğü, zoolog Mikael Nörström tarafından dile getirilmiştir. Bu olay tarafımızdan, Hopa civarlarında yapılan çekimlerle bir TV programında (TV Dergisi, 1990) kamu oyunun dikkatine sunulmuştur. Diğer taraftan İsveçli zoologlar, durumu bir raporla Avrupa Konseyi'ne bildirmişlerdir.

Prof. Başoğlu, Prof. Baran, Dr. Nilson ve arkadaşlarının (1,2,3) yaptıkları çalışmalara göre, yurdumuzda 13 engerek türünün bulunduğu tespit edilmiş ve yeni türlerin bulunma imkânının olduğu ileri sürülmüştür. Örnekler: **Vipera ursinii** (Çayır engereği), **V. xanthina** (Alaca en.), **V. ammodytes** (Akdeniz kum en.), **V. lebetina** (Sarı engerek) ve **V. albizona**.

1980 yılında sadece birkaç kişinin varlığını bildiği Kafkasya engereği, son 8 yıl içerisinde vatandaş-

Ancak bizim bu konuda en büyük eksikliğimiz, bu değerleri takip edeceğimiz gen bankası, eğitim bölümü, bilim adamlarının çalıştığı araştırma birimleri ve sergi kısımları tarafından "Devlet Doğa Bilimleri Müzesinin" olmayışdır. Oysa, yaklaşık 250 yıldan beri bu müzeler Batı'da bulunmaktadır (Bilim ve Teknik, Ocak 1992).

Yerel çeşitler ve yabani türler, ekonomik değeri olan bitki ve hayvanların gen rezervi durumundadır. Bilinen önemli bir nokta, insanoğlunun bugün kaynak olarak kullandığı çeşitlerden, ancak doğal sistemler sağlıklı olduğu sürece yararlanabileceğidir. Biyolojik zenginlikler konusunda belki de en önemli husus, **türlerin ve ekosistemlerin** uzun vadede olan değeridir. Kısa vadeli piyasa ekonomisinde yeterince dikkate alınmayan bu değerler, dünyanın çeşitli ülkelerinde giderek ön plana çıkmaktadır. Maalesef bu nokta, uzun yıllardır ülkemiz ekonomisinde söz sahibi olmuş, ekonomistlerimizce gerçeğe yakın bir açıdan bile ele alınmamıştır. Ekolojik değerlerin gayri safi millî hasıla içindeki payı göz ardı edilmiştir. Doğanın yıpranma payı mutlaka ele alınmalıdır. Nitekim, Haziran 1992'de Brezilya'nın Rio De Janeiro kentinde yapılacak **92 Dünya Çevre Zirvesi**'nin konular arasında "Dünya İklimi ve Biyolojik Zenginliklerin Geleceği" konusu, birinci sırada yer almaktadır.

Yurdumuzda uzun yıllardan beri doğanın bilinçsizce tahribi, bugün birçok bitki ve hayvan türleri-

* Doç. Dr., Ankara Üniv. Fen Fak. Biyoloji Böl.

*Vipera
Kaznakovi:
Yetişkin dişi
engerek.
Hopa-Artvin.*

larımız tarafından Avrupalı yılan ticareti yapanlara, özellikle canlı olarak satılmaktadır. Bir Türk vatandaşının bu işin toptancılığını yaptığı, Avrupa Konseyi raporlarında (1990) belirtilmiştir. Yabancılar bu işi bilinçli yaptıkları için, diğer birçok nadir sürüngen türlerini de yurt dışına götürmektedirler. Bu yılan türünün derisinin çok güzel desenlere sahip ve pahalı oluşu nedeni ile Hopa civarında küçümsenmeyecek bir turizm olayına sebep olduğu bir gerçektir. Avrupa'nın bu konudaki merkezi ise İsviçre'dir.

Doğada ekolojik denge ve besin zinciri içerisinde her canlı türünün bir yeri olduğu gibi, bu tür de bulunduğu ortamda kendi çapında hayli önemlidir. Yöre halkının da kısmen farkında olduğu gibi, tarım alanlarına zarar veren fareler, yılanlar tarafından yenilmekte, hem yılanı hem de fareleri, bölgede sayıları gittikçe azalan yırtıcı kuşlar (şahin, kartal, atma-

Erkek Engerek, Hopa-Artvin.

ca) yemektir. Bölgede bulunan nadir alıcı kuş türlerinin nesillerinin tehlike altında olduğu yetkililer tarafından tespit edilmiş ve avlama yasağı getirilmiştir. Ancak, bu yasaklamalara yöre insanı pek dikkat etmemektedir. Şubat 1992'de Samsun ili civarında beş köyümüz farelerin istilasına uğramıştır. Bu istila sırasında, başta çocuklar olmak üzere yetişkin insanlar bile farelerin saldırısına maruz kalmıştır. Bu olay, doğal dengenin öneminin anlaşılabilmesi açısından ilginç bir örnektir. Bölgede yıllarca yırtıcı kuş ve yılanların popülasyonlarının aşırı ve bilinçsiz avlama nedeni ile azalması, fare popülasyonunun aşırı çoğalmasına neden olmuştur. Aşırı çoğalan fareler, kış şartlarında yiyecek bulamadığından, yerleşim alanlarına hücum etmişlerdir.

Neticede, gerçek bir korumanın yapılabilmesi için, Hopa ve çevresinin yetkililer tarafından bir an önce doğal koruma bölgesi ilan edilmesi, bölgedeki askerî saha içerisine toplayıcıların sokulmaması ve yöre halkının bu konuda aydınlatılması gereklidir. Özellikle Türkiye doğasının korunmasında görevli tüm resmi ve özel kuruluşların, doğa sever insanlarımızın, giderek sayıları azalan bu ender yılan türünün ve tüm biyolojik zenginliklerimizin korunması konusunda özel bir duyarlılık göstereceklerine inanmaktayız.

Bir noktayı da sağlıklı geleceğimiz için iyi bilmek zorundayız. Dünyamızda son yıllarda açıkça insan sağlığını ve neslinin devamını tehdit eden yoğun çevre sorunlarının temelinde, insanımızın yaşadığı ortamdaki varlığının sigortası olan bitki ve hayvan gruplarının ekolojik denge içerisindeki önemini gerçek anlamda kavrayamamış olması yatmaktadır.

KAYNAKLAR

- Başoğlu, M. ve Baran, İ., Türkiye Sürüngenleri II. Yılanlar, Ege Üniv. Fen Fak. Kitap S. Bornova, 81:1-218, 1980.
Baran, İ., Türkiye Yılanlarının Taksonomik Revizyonu ve Coğrafi Dağılımları, TÜBİTAK Yayınları No: 309, Ankara, 1976.
Nilson, G., Andren, C., and Flärdh, B., "Die Vipern der Türkei", Salamandra 24-4, 215-247, 1988.